Egern. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

Egern, *Sciurus vulgaris*

Gnaver med rød eller brun til næsten sort rygside, hvid bug og lang busket hale. Alm. i skove, forekommer ikke på Langeland, Ærø, Als o.a. større øer.
– Danmarks Dyreverden 9, 164-82.

Egern fællesgermansk, gammeldansk ag(g)erne, oldnordisk og færøisk ikorni; af germ. aik-wernan, hvis forled kan være indoeuropæisk aig 'bevæge eller svinge sig heftigt', sanskrit (oldindisk) har ejati 'rører sig'; andet led er dyrets indoeurop. navn til uer 'bøje' sigtende til den buede hale (1).
Fejlagtig tolkning: »hvoraf det har navnet er let at begribe såsom det navnlig gerne opholder sig i egetræerne og gerne gør sig tilgode med deres frugter« (1797; 2).
Som persontilnavn Ikerne, Ekern, Egern etc. siden 1300-t, den første med tilnavnet var formentlig en lille vims mand; Egherskytte 1400-t (3); måske i stednavnet Egernholt 1704ff Løjt Kirkeby (4); forleddet i Egernsund 1648ff er trænavnet eg, men tydes folkeetymologisk: sundet er så smalt, at et egern kan springe over det (5).
Nøddetyven Kirke Helsinge (6), *langsvans* (7); »havde dette dyr ikke sin lange ræverumpe kunne man forsvare at kalde det rød rotte« (1797; 2).

LITTERATUR: (1) *626* 80; (2) *219* 9,377; (3) *363* 2.1,242,509; *474* 3,548; (4) *156* 5,227; (5) *156* 7, 92; (6) *160* 1906/23: 294; (7) *56j* 15.

HERALDIK
Egern er afbildet i mange adelige segl og våben siden 1200-t, således for den sjællandske uradelsslægt Basse, Kalli Egerne i Svendborg, grevskabet Friis og for Sehested'erne (1); i seglet for Københavns Buntmagerlav 1525ff (siddende egern under flået skind), Århus Handskemagerlav 1634, Viborg Garverlav 1656ff, Randers Buntmager- og

Handskemagerlav, Næstved Pels- og Handskemagerlav (2).
Egern i Ekernførdes bysegl 1400- og 1600-t (3), to sorte egern i Gudme kommunevåben fra 1971, Hesselagergård i kommunen opførtes 1528 af kansleren Jǫhan Friis, som havde fem sorte egern i sit våben; rødt egern i Møldrup kommunevåben 1981ff, adelsslægten Vesternie til Hersomgård og Holmgård førte tre egern i våbnet.

Motiv på 1000-kr. seddel, tegnet af Ib Andersen, udsendt 1975.
Egernet o.a. dyr ses på kalkmaleri af skabelsen fra o. 1400 i Vester Broby kirke.

LITTERATUR: (1) *849b* 9f; *678* 18,24,44,49; *2* 60-64,305,455; *767* 193; (2) *278* 26,31,33f; (3) *278b* 13f.

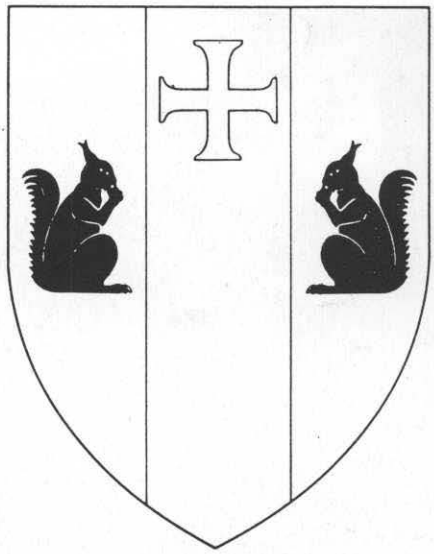

Egern i Gudme kommunevåben.

Det er »et net, pynteligt og vittigt dyr, har en klar røst, men tillige en mismodig knurren, når den pirres; det er nok værd at fange det for skindets skyld« (1793; 1), vinterskindet giver *gråværk* til kåber og pelse og til handsker (2), halehårene bruges til kunstmalerpensler (o. 1700ff; 3); kødet kan spises (1804; 4), suppe på det skal kunne modvirke gigt (5).

Egern kan i skove gøre nogen skade ved at gnave bark og æde frø og knopper. 1934 blev der givet en krone pr. hale i skydepræmie og der udbetaltes ialt ca. 30.000 kr. (6).
Der skydes årligt 2.-3.000 egern.

Man tog vejrvarsel af dyrets adfærd: der kunne ventes en streng vinter når det åd usædvanlig

Egern på 1000-kr. seddel tegnet af Ib Andersen.

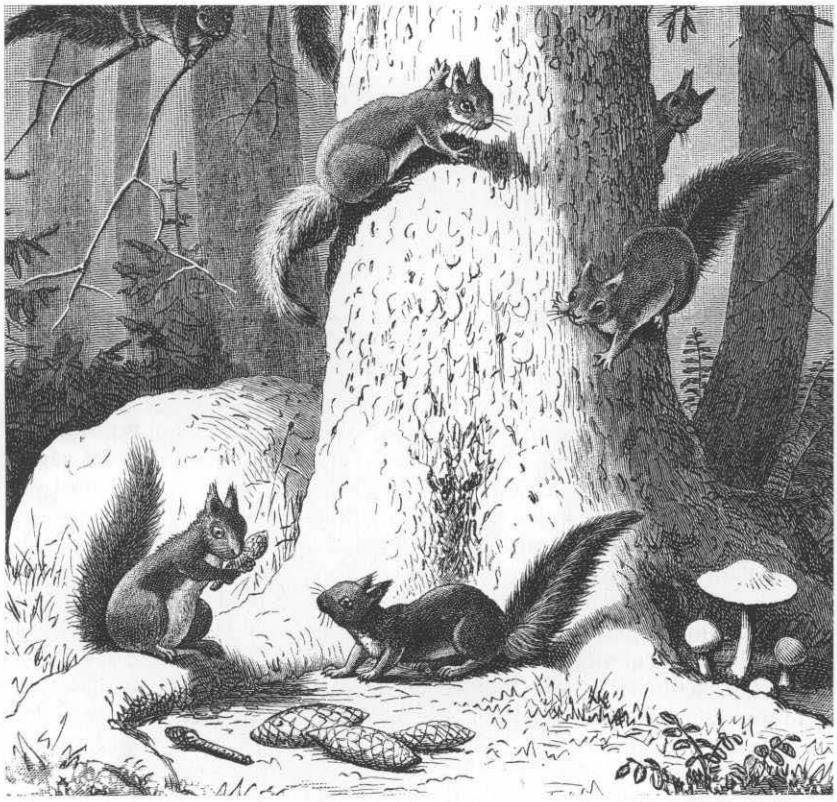

Egern i granskov. Træsnit af Carl Bøgh i »Originaltegninger af danske Konstnere«, 1873-90. Overfor: Nornerne under Yggdrasil. Maleri af Kræsten Iversen i Riddersalen på Christiansborg.

mange nødder og koglefrø, men en mild vinter hvis man om efteråret så det foretage lange spring fra træ til træ (VSjælland; 7).
Talemåde om den meget snaksomme eller pralende: han har det i munden ligesom egernet i rumpen (o. 1700; 8).

LITTERATUR: (1) *882* 2,255; (2) *219* 9,1797,378; *869* 4,183; *362* 109; (3) *167* 1935,49; *418* 85; (4) *439b* 52; (5) *687* 1837,78; (6) *556* 2,282; (7) *160* 1906/23: 294; (8) *561* 2,40.

INDVANDRING, UDBREDELSE

I den oldnordiske mytologi løber egernet Ratatosk 'gnavtand' op og ned ad verdenstræet Yggdrasils stamme med budskaber og ukvemsord fra ørnen i træets top til slangen Nidhug, der gnaver i roden (1).
Knoglefund viser, at egernet indvandrede sydfra i fyrre-hasseltiden o. 7000-6500 f.Kr. (2), dets knogler er fundet i bopladser fra ældre stenalder (3).
Iflg. en række sagn om urskoven, der engang dækkede det meste af landet, kunne egern springe fra træ til træ hele vejen fra Hvalpsund til Lillevejle ved Mariager fjord, fra Isenbjerg til Snejbjerg MJylland, fra Krumstrup til Boltinggård ØFyn, o.s.v. (4). Nutidens mørkebrune til næsten sorte egern på Fyn og ved Sorø menes at tilhøre den ældste type.
Rovdriften på skovene i 1600- og 1700-t virkede så stærkt decimerende på bestanden, at egernet i første halvdel af forrige århundrede var næsten uddødt i Jylland, men nyanlagte nåletræsskove og -plantager gav igen dyret gunstige livsbetingelser. 1886 kom det til Bornholm (5). Året 1900 blev på Djursland udsat fire egern hentet fra Sverige, det ene døde, de tre andre regnes for stamfædre til Jyllands røde egern. Men først fra og med 1951 har der levet egern n.f. Limfjorden.

LITTERATUR: (1) *681b* 127; (2) *636* 102f; (3) *172* 366,385; (4) *464g* 3,395; *534b* 126; (5) *84* 69.

I en dyrefabel beder egernet en ræv om at skåne dets unger, som er de kønneste i skoven og således lette at kende. Ræven æder dem alligevel og undskylder sig med, at han aldrig havde set så grimme unger. Da den vil æde også egernet springer dette op i et træ. »Du er ikke som din mor«, sagde ræ-

ven, »hun kunne springe fra træ til træ med lukkede øjne«. Egernet vil også gøre det og falder i rævens gab. »Du er ikke så dygtig som din far«, siger egernet, »han læste altid før han åd«. Idet ræven vil gøre det springer egernet igen op i træet og råber: skade skulle springe blindespring, når man har øjne i hovedet! Ræven svarer slukøret: og skam skal læse før sin mad før man véd, hvad man har at læse for.

LITTERATUR: *464q* 21f jf. *464j* 51,54.

PROSA OG POESI

Egernet er skovens gode humør *Sigurd Rosendahl* (1), udstyret med den skønneste svævehale, pudset og med skilning fra øverst til nederst; som en fjeret pil styrer egernet fra træ til træ, og med halen udtrykker den sig, giver sit væsen luft, det er den mest levende og udtryksfulde hale der er til, det gode humørs fane i skoven (a), en hvirvelvind af et lille dyr, nysgerrig, fræk, vims til usynlighed, en ånd, en skovsjæl – hvordan skal man i en fart få gjort rede for dens væsen? – levende som en flamme, et nøgle af vitalitet og med en lille åben sjæl, fjern på sin vis og dog ikke fjernere end at man som menneske kan kende sig selv igen i den (b) *Johannes V. Jensen* (2).

Et egern jager som et rødt lyn fra bredden op ad en træstamme; det er som selve skovens ånd, mystikken håndgribeliggjort i en lille skovdjævel *Achton Friis* (3). Som vi kender egern ved vores hus er vi nået til, at det må være nissen; halen, som det ofte holder som en busk over hovedet mens det spiser er nissehuen eller »luen«, det hvide og grå bryst hans kendte vadmelsdragt – og det har røde sokker og er påfærde overalt (a); de er dramatiske i bevægelserne, meget talende små sydlændinge i dyreverdenen, eller rettere Nordens erstatning for aberne ... fødte til fart fungerer de som rene Walt Disney-figurer (b) *Ole Vinding* (4). Han balancerede som en skorstensfejer med kosten bag sig hen over tagrygningen ... slog sporerne i stammen på telefonarbejdernes vis og gjorde sig usynlig i træets tætte krone *Hans Hartvig Seedorff* (5).

At se ham spise var en stor fornøjelse, han satte sig op og tog maden med frempoterne, med futtende og vimse bevægelser, undersøgte i en fart hvad det var, endevendte det, tog rask en bid og mimrede travlt med den i munden. Tænderne gik på ham så hurtigt, at man ikke kunne følge dem, han struttede med halen, mimrede, tog en bid til, de lange skarpe fortænder arbejdede så det var en lyst at se, gjorde hul i en nød eller et agern så spånerne fløj. – Tilsyneladende uden årsag gjorde han vild jagt fra træ til træ, fløj i lange forvovne buer som en fugl fra den ene trætop til den anden, strømmede som en lue langs de tyndeste kviste, og var derfor langt til det nærmeste træ landede han på jorden, galoperede videre som en rød orm i græsset med højt bølgende hale og var i et nu oppe ad stejle træstammer igen, kastede sig fra gren til gren; på et øjeblik var han langt borte i skoven *Johannes V. Jensen* (6).

Egerne véd, at kommer frost · vil spørges efter vinterkost, · thi [derfor] løber den i bjerg og dal, · den vinterkosten vinde kan, · sejler igennem vejr og vand, · til sejl har den sin hale *S. Bugge* 1663 (7).

I grenekløft ved stammens bug · bor egernet, dybt gemt i ved, · det vågner op ved skadekvæk · og stritter skræmt med øredusk *Cai M. Woel* (8). I mine nøgne sansers · bredkronede vintertræ · leger to røde egern – · snart ude på de gyngende grene · snart hvirvlende rundt om reden, · begge har troldegrimasser · og begge har vinger på foden *Birthe Arnbak* (9). Egernet flyver med sult i sit øje · fra træ til træ med sin hale som vimpel *Mads Portman* (10); nu hurtig sikkerhed: et egern hvirvler, · en munter flamme lig, fra gren til gren *Frank Jæger* (11); et egern hopped som født akrobat · fra grene til grene foroven. · Jeg lider de volter, du lille krabat, · du giver lidt liv dog til skoven! *Ludvig Thomsen* (12). Et lille egern springer · artistisk fra en gren · som om det havde vinger · og ikke bare ben. · Det styrer med sin hale · og glor og spiser bog, · for det kan ikke tale · det svære danske sprog *Halfdan Rasmussen* (13); han ligner en kræsen professor, · ja, en af forlæsthedens fædre, · der mimrer med kritiske miner: · den bog kunne være lidt bedre! *Erik Bertelsen* (14). Egernet afslører den sorte snog, · noden der sniger sig ud af partituret, · griber en kogle og river hastigt · billetter af til højre og venstre *Benny Andersen* (15).

Min bror! lad os se i vort hjertes gæstfri og glade gran, · om vi finder et brunt lille egern, før vi knuser det i en orkan *Nis Petersen* (16).

Marinus Børup, To egern (17); Ib Paulsen, Egerndansen (18); Frederik Schaldemose, De to egern (19); Erik Schäffer: Egern; i Dyrevers 1990, 15.

LITTERATUR: (1) *740b* 60; (2) a *401p* 182; b *401r* 104 sml. 107; (3) *248b* 1,200; (4) a *910f* 1,94; b *910c* 114f; (5) *783* 12f; (6) *401l* 125; (7) *107* upag.; (8) *916e* 115; (9) *28b* 47; (10) *694* 22; (11) *424c* 39; (12) *853* 55; (13) *708i* 7. saml. 32; (14) *56j* 17; (15) *12* 53; (16) *682b* 15; (17) *118f* 85-87; (18) *670c* 34; (19) *772c* 1,44.